

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana **mgr Jarosława Sikory** na temat:
Internetowy obraz zjawiska masowej migracji a bezpieczeństwo wewnętrzne państwa,

opracowanej pod kierownictwem naukowym Pana dr hab. inż. Bogdana Zdrodowskiego i Pani dr Anny Zubrzyckiej (promotor pomocniczy)

Zasadność podjęcia badań dotyczących wskazanej w tytule problematyki

Wyzwania związane z masowymi migracjami pozostają ciągle aktualne w świecie, w Europie i w naszym kraju. Trudno byłoby powiedzieć, że państwa i społeczeństwa są do nich przygotowane w zadowalającym stopniu. Dlatego z uznaniem należy przyjąć inicjatywę Doktoranta w tym zakresie. Warto jednak zaznaczyć, że poszukiwanie związku między *internetowym obrazem masowej migracji a bezpieczeństwem wewnętrznym państwa* przy pomocy technik i narzędzi stosowanych w badaniach empirycznych, mogło być trudnym zadaniem nawet dla najbardziej doświadczonych socjologów i przedstawicieli nauk o bezpieczeństwie. Prawdopodobnie Pan mgr J. Sikora zdawał sobie z tego sprawę, o czym może świadczyć Jego stwierdzenie znajdujące się na stronie 8 Jego dysertacji. Cytuję: „Powiązania między migracją, ale i wykreowanym przez media wizerunkiem, mają związek z bezpieczeństwem Polski, przy czym jednoznaczne określenie tego wpływu jest zadaniem bardzo trudnym, chociażby ze względu na niejednakowe rozumienie zarówno samej migracji i pojęć z nią związanych, jak i bezpieczeństwa, a zależności między nimi w dużym stopniu mają charakter subiektywny. Wymienione pojęcia i relacje między migracjami a bezpieczeństwem są wieloznaczne i wielopłaszczyznowe, przez to zaś trudne do jednoznacznego i precyzyjnego zdefiniowania. Badania tych relacji zazwyczaj dotyczą ich wpływu na społeczeństwo i państwo przyjmujące, ale

przecież mają one wpływ na społeczeństwo i państwo opuszczane przez migrantów, a przede wszystkim na samych migrantów”. Powyższe argumenty uwzględniano także przy ocenie recenzowanej pracy.

Warto w tym miejscu nadmienić, że dodatkowym utrudnieniem w realizacji badań dla potrzeb dysertacji, była pandemia covid-19. Zdaniem Doktoranta uniemożliwiła ona przeprowadzenie badań ankietowych na takiej próbie populacji, która pozwoliłaby na dokonywanie uogólnień. Nie mniej jednak zamierzenie podjęte przez mgr J. Sikorę zostało sfinalizowane, a zmaterializowanym efektem Jego prac badawczych jest niniejsza dysertacja. Podjęta w niej problematyka mieści się w naukach o bezpieczeństwie.

Ogólna ocena rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca doktorska posiada zróżnicowane pod względem poziomu naukowego rozdziały i podrozdziały. Ich analiza pozwala zauważyć także silniejsze i słabsze strony opracowania w odniesieniu do trzech objętych badaniami obszarów zagadnień, stanowiących wskazany na stronie 13 *przedmiot badań*. Najsilniejszym elementem pracy jest charakterystyka zjawiska migracji przedstawiona w sposób wysoce profesjonalny. Nieco mniej przekonująco, przynajmniej na podstawie dostępnych w pracy danych, przedstawia się wizerunek zjawiska migracji prezentowany przez media internetowe. Zaś w sposób najmniej przekonujący wykazano w dysertacji wpływ prezentowanego przez media internetowe wizerunku masowych migracji na poczucie bezpieczeństwa Polaków co nie oznacza, że taki związek nie istnieje. Niższa jakość rozdziału czwartego wiązała się w dużym stopniu z sygnalizowanymi wcześniej trudnościami w przeprowadzeniu reprezentatywnych badań ankietowych. Ogólnie biorąc rozprawę Pana mgr Jarosława Sikory oceniam pozytywnie.

Ocena metodologicznych podstaw przeprowadzonych badań

Przyjęte w pracy założenia metodologiczne także oceniam pozytywnie. Przedstawiono je w rozdziale pierwszym zatytułowanym „Założenia badawcze i opis

badań". Można w tym miejscu zastanawiać się, czy przyjęte przez Doktoranta cele badań i problemy badawcze nie zostały nakreślone zbyt ambitnie, biorąc chociażby pod uwagę przywoływaną wcześniej wypowiedź Pana mgr J. Sikory ze strony 8 Jego dysertacji. Jest to jednak sytuacja korzystniejsza od takiej, kiedy Doktorant stawia w pracy cele mało ambitne.

Główny problem badawczy sformułowano w postaci pytania: *Jakie działania polskiej administracji publicznej mogą skutecznie przeciwdziałać kreowanemu negatywnemu obrazowi współczesnych masowych trendów migracyjnych przez środowisko polskich portali internetowych, mającemu wpływ na poczucie bezpieczeństwa obywateli?*

Aby uzyskać odpowiedzi na powyższe pytanie Doktorant sformułował siedem następujących pytań szczegółowych:

1. W czym wyraża się specyfika uwarunkowań Polski w kontekście współczesnych tendencji migracyjnych?
2. Jakie problemy dla bezpieczeństwa Polski stanowią współczesne tendencje migracyjne?
3. Jaki obraz masowych migracji oraz wizerunek współczesnych migrantów kreują polskie internetowe przekazy informacyjne?
4. Jaki jest stopień wiarygodności internetowych przekazów informacyjnych?
5. Jaki odbiór migracji do Europy i Polski kreowany jest przez internetowe przekazy informacje?
6. Jaki jest wpływ negatywnego wizerunku migracji do Europy i Polski kreowany przez internetowe przekazy informacje na bezpieczeństwo wewnętrzne Polski?
7. Jakie kierunki działań administracji publicznej są pożądane w przeciwdziałaniu kreowania negatywnego odbioru przez polskie społeczeństwo współczesnych trendów migracyjnych?

W dysertacji można znaleźć w miarę wyczerpujące odpowiedzi na każde z tych pytań, chociaż niektóre odpowiedzi mogą pozostawiać znaczący niedosyt. Dotyczy to szczególnie pytania oznaczonego symbolem 6. Prawdopodobnie Pan mgr J. Sikora zdawał sobie z tego sprawę już od początku badań, o czym może świadczyć

przywoływany wcześniej z Jego pracy fragment wypowiedzi znajdujący się na stronie ósmej.

W rozdziale pierwszym, mającym charakter metodologiczny, zamieszczono także siedem hipotez w odniesieniu do siedmiu prezentowanych wyżej problemów badawczych. Ze względu na obszerność tych hipotez nie będą one przytaczane w recenzji. Ograniczę się tylko do stwierdzenia, że sformułowano je poprawnie.

Chociaż przedstawione w podrozdziale 1.3. metody badań można uznać jako adekwatne do przedmiotu badań i problemów badawczych, to jednak ich prezentacja (na jednej stronie) wydaje się być nakreślona w zbyt syntetyczny sposób, podczas gdy podrozdział „Ograniczenia badawcze i opis badań” zamieszczono na czterech stronach. Jako całkowicie bezzasadne wydaje się zamieszczanie w tej części pracy tabeli 1, zawierającej „Harmonogramem przeprowadzonych badań ankietowych”. Przedstawiono w niej godziny i daty ankietowania studentów, a także numery sal wykładowych, w których prowadzone były badania i tym podobne detale.

Również przedstawiona w tej części pracy socjologiczna charakterystyka respondentów w formie diagramów sprawia wrażenie niepotrzebnego „unaukowiania” tej części dysertacji w sytuacji, kiedy takie zmienne jak: wiek, płeć czy miejsce zamieszkania nie były przez Doktoranta wykorzystywane w prowadzonych przez Niego analizach. Podobny przykład niepotrzebnego „unaukowiania” była próba wykorzystywania analiz statystycznych w oparciu o współczynnik korelacji Pearsona w sytuacji, kiedy liczba respondentów wynosiła zaledwie 140 osób.

W metodologicznej części pracy na stronie 18 dysertacji znajdujemy stwierdzenie, że „badania treści internetowych publikacji dotyczących przekazów o migracji ograniczyłem do tych trzech portali, analizując publikacje z lat 2015-2018”. Tymczasem w Załączniku 2 zatytułowanym „Lista publikacji zamieszczonych na wybranych portalach internetowych wykorzystanych do badań” znajdujemy wykaz analizowanych publikacji obejmujących lata 2017-2018. W związku z tym proszę Doktoranta o wyjaśnienie tych rozbieżności podczas publicznej obrony. Poproszę także o wskazanie, z jakich publikacji metodologicznych Autor dysertacji korzystał przygotowując swoje badania. Pytanie to wydaje się zasadne w sytuacji, kiedy w Bibliografii nie zamieszczono ani jednej pozycji literatury metodologicznej.

Ocena struktury pracy i zagadnień merytorycznych

Rozprawa została opracowana w bardzo syntetycznej, jednak dość starannej formie. Składa się ona ze Streszczenia i Wstępu, pięciu rozdziałów oraz Zakończenia, Bibliografii, Spisu tabel, wykresów i map, a także Aneksu. Aneks zawiera Kwestionariusz ankiety i Listę publikacji w latach 2017-2018, zamieszczonych na wybranych portalach internetowych, które były wykorzystywane do badań. Zasadnicza część pracy mieści się na 144 stronach + 15 stron Aneksu. Struktura pracy jest przemyślana i spójna, chociaż – jak już wspomniano - wartość naukowa poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów jest zróżnicowana.

Najwyżej oceniam rozdziały 2, 3 i 5. Materiał zawarty w tym ostatnim rozdziale przedstawia dużą wartość poznawczą i praktyczną jednocześnie. Trudno byłoby to powiedzieć o rozdziale 4 zatytułowanym „Obraz migracji kreowany przez polskie media internetowe”. W rozdziale tym wartościowe poznawczo dane statystyczne przeplatają się z mało reprezentatywnymi danymi empirycznymi z badań pilotażowych, przeprowadzonych na próbie 140 studentów. Wspomniano już, że nawet najbardziej wysublimowane analizy statystyczne nie uprawniają do wnioskowania na tej podstawie o opiniach całego społeczeństwa, czego - niestety - nie udało się uniknąć Doktorantowi. Np. na stronie 90 znajdujemy następujące stwierdzenie: „Podsumowując korelacje odpowiedzi na pytanie 6 i 7 badań sondażowych (patrz tabela 6) należy wnioskować, że społeczeństwo (podkr. M.C.) jednoznacznie uznaje internetowe przekazy o współczesnych migracji jako kreujące negatywny ich obraz. Jednocześnie aż 72 respondentów wyraziło opinię, że te przekazy są obiektywne. Oznacza to, że respondenci podzielają negatywny obraz masowych migracji kreowany przez media internetowe”. Proszę, żeby Doktorant odniósł się do tej uwagi podczas publicznej obrony.

Na marginesie warto zauważyć, że wykorzystywane w tym badaniu narzędzie wymaga – zdaniem recenzenta – dalszego doskonalenia, biorąc pod uwagę takie jego słabości, jak np. niespójność skali zastosowanej w pytaniu 7, czy używanie w ankiecie niektórych zbyt ogólnych i wieloznacznych określeń, takich jak np. w pytaniu 8 „polskie przekazy internetowe”. Dobrze więc się stało, że Pan mgr J. Sikora korzystał także z wyników badań Instytutu Monitorowania Mediów, GUS-u, Frontexu, Polskiego

Instytutu Spraw Międzynarodowych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Umożliwiło to Doktorantowi wypełnienie swoistej luki wiedzy spowodowanej nie najwyższą jakością materiału empirycznego zebranego w trakcie przeprowadzonych przez Niego badań ankietowych.

Wspomniano już, że recenzowana praca posiada wiele zalet. Z dużym zainteresowaniem zapoznałem się z zagadnieniami dotyczącymi zjawiska migracji w świecie, w Europie i w Polsce. Ta część pracy daje świadectwo szerokiej i usystematyzowanej wiedzy Doktoranta na temat migracji. Także sposób prezentowania tej wiedzy zasługuje na uznanie. Do dobrych praktyk należy zaliczyć np. to, że każdy z rozdziałów merytorycznych zakończony został Konkluzjami.

• Odnosząc się do niektórych kwestii szczegółowych uwagę recenzenta zwrócił fakt, że w pierwszym zdaniu Streszczenia na stronie 3 zapisano, iż „Przedmiotowa dysertacja dotyczy wpływu kreowanego w Internecie wizerunku masowej migracji na *poczucie bezpieczeństwa* (podkr. M.C.) Polaków”. Umożliwiło to Autorowi dysertacji uszczegółowienie tytułu pracy, który – jak już wspomniano – sformułowano: „Internetowy obraz zjawiska masowej migracji a bezpieczeństwo wewnętrzne państwa”. Dzięki takiemu uszczegółowieniu, a także niektórym danym w rozdziale 4 dowiadujemy się, że przedmiotem zainteresowania Doktoranta był m.in. opisywany przez D.Frey`a *subiektywny aspekt bezpieczeństwa*. Bardzo dobrze, że Doktorant poświęcił w swojej pracy sporo uwagi temu zagadnieniu. Szkoda jednak, że nie korzystał przy tym z ciągle aktualnych założeń teoretycznych tego badacza. Zdaniem recenzenta założenia tej teorii, ale także innych opracowań teoretycznych ukazujących istotę szeroko rozumianego bezpieczeństwa, mogły być bardzo przydatne zarówno przy konstruowaniu narzędzia badawczego, jak również w procesie interpretacji danych zebranych w badaniach empirycznych.

Kończąc tę część recenzji warto jeszcze raz podkreślić, że szczególną wartość nadają pracy trzy rozdziały. Są to: rozdział 2, zatytułowany „Specyfika i tendencje współczesnych migracji”, rozdział 3 - „Współczesne trendy migracyjne do Polski” oraz rozdział 5 – „Polityka migracyjna Polski i kształtowanie prawdziwego wizerunku migracji”. Dają one świadectwo wysokich kompetencji Doktoranta w tym zakresie zagadnień.

Instytutu Spraw Międzynarodowych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Umożliwiło to Doktorantowi wypełnienie swoistej luki wiedzy spowodowanej nie najwyższą jakością materiału empirycznego zebranego w trakcie przeprowadzonych przez Niego badań ankietowych.

Wspomniano już, że recenzowana praca posiada wiele zalet. Z dużym zainteresowaniem zapoznałem się z zagadnieniami dotyczącymi zjawiska migracji w świecie, w Europie i w Polsce. Ta część pracy daje świadectwo szerokiej i usystematyzowanej wiedzy Doktoranta na temat migracji. Także sposób prezentowania tej wiedzy zasługuje na uznanie. Do dobrych praktyk należy zaliczyć np. to, że każdy z rozdziałów merytorycznych zakończony został Konkluzjami.

• Odnosząc się do niektórych kwestii szczegółowych uwagę recenzenta zwrócił fakt, że w pierwszym zdaniu Streszczenia na stronie 3 zapisano, iż „Przedmiotowa dysertacja dotyczy wpływu kreowanego w Internecie wizerunku masowej migracji na *poczucie bezpieczeństwa* (podkr. M.C.) Polaków”. Umożliwiło to Autorowi dysertacji uszczegółowienie tytułu pracy, który – jak już wspomniano – sformułowano: „Internetowy obraz zjawiska masowej migracji a bezpieczeństwo wewnętrzne państwa”. Dzięki takiemu uszczegółowieniu, a także niektórym danym w rozdziale 4 dowiadujemy się, że przedmiotem zainteresowania Doktoranta był m.in. opisywany przez D.Frey`a *subiektywny aspekt bezpieczeństwa*. Bardzo dobrze, że Doktorant poświęcił w swojej pracy sporo uwagi temu zagadnieniu. Szkoda jednak, że nie korzystał przy tym z ciągle aktualnych założeń teoretycznych tego badacza. Zdaniem recenzenta założenia tej teorii, ale także innych opracowań teoretycznych ukazujących istotę szeroko rozumianego bezpieczeństwa, mogły być bardzo przydatne zarówno przy konstruowaniu narzędzia badawczego, jak również w procesie interpretacji danych zebranych w badaniach empirycznych.

Kończąc tę część recenzji warto jeszcze raz podkreślić, że szczególną wartość nadają pracy trzy rozdziały. Są to: rozdział 2, zatytułowany „Specyfika i tendencje współczesnych migracji”, rozdział 3 - „Współczesne trendy migracyjne do Polski” oraz rozdział 5 – „Polityka migracyjna Polski i kształtowanie prawdziwego wizerunku migracji”. Dają one świadectwo wysokich kompetencji Doktoranta w tym zakresie zagadnień.

Na marginesie dotychczasowych rozważań warto zauważyć, że dalszy rozwój nauk o bezpieczeństwie w naszym kraju będzie w znacznym stopniu zależał od doskonalenia kompetencji kadry naukowej do prowadzenia badań empirycznych, szczególnie tych o charakterze inter- i transdyscyplinarnym. Jest to duże wyzwanie dla wszystkich uczelni w naszym kraju realizujących kierunek studiów „bezpieczeństwo”.

Uwagi redakcyjne i językowe

W tym miejscu recenzji warto zauważyć, że oprócz wielu walorów merytorycznych rozprawy doktorskiej Pana mgr Jarosława Sikory, jeszcze jedna kwestia zasługuje na uwagę. Dysertacja została napisana poprawnie językowo i starannie opracowana pod względem redakcyjnym. Nie oznacza to, że Autor ustrzegł się tzw. literówek. Dla przykładu na stronie 134 napisano „sowich badań” zamiast „swoich badań”, itp. Detale te nie obniżają jednak ogólnie wysokiej oceny redakcyjnej i językowej recenzowanej pracy.

Konkluzja

Rozprawa doktorska Pana mgr Jarosława Sikory spełnia wymagania przewidziane dla prac doktorskich określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dn. 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j..Dz. U z 2017, poz. 1789, ze zmianami, w związku z art. 179 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – Dz. U z 2018, poz. 1669). W zapisach tych sformułowano wymóg, iż rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz wykazać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej. Wniosuję o dopuszczenie Doktoranta do publicznej obrony.

